

4. ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐԶ ՍՈՒՅԱՖԵԱՆ
ՃՆՈՐԵԼՈՒՆ ՊԱՏՃԱՌԱԻ ԹՐԶԱՄՈԼ ԵՂԱԾ
Է ԹԷ՞ ԱՍՈՐ ՀԱԿԱՌԱԿՆ Է ՃԻՇԴԸ

Երկրաբարի 23 Ցունար 2001

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԶԻԼԻԿԿԻՐԵԱՆ
(ԿՐԵՑ ՈՒՐԷԼԵՆԵԱՆ)

«ՆԱՅԻՐԻ»

Մեսրոպ Սուրբաֆեան Պոլսոյ մէջ, դեռ պատրիարք չընտրուած, իբր վարդապետ, յետոյ իբր եպիսկոպոս՝ շատ խտտապահանջ կրօնական մ'ըլլալու համբաւ ունէր:

Եկեղեցիներու մէջ, արարողութիւն ներում ներկայ եղող և գալսնին ռաչակով չծածկող կանանց, իր քարոզներուն մէջ, կը պախարակէր և եկեղեցիէն հեռանալ կը ստիպէր անոնց:

Կնուէցներու և նման արարողութիւններու ընթացքին, կրօնական պատշաճութիւնները չգիտցող անձերը կը յանդիմանէր:

Այդ պատճառաւ, շատ մը անձերու կողմէ, չէր սիրուած:

Մենք, Մեսրոպ Սուրբաֆեանին այս խտտապահանջութիւնները, օրէ օր իր աւանդութիւններէն հեռացող հայ ժողովուրդին համար օգտակար կը նկատէինք, կը գնահատէինք նոյնիսկ:

4. Պոլսոյ Պատրիարք Գաբեգին Գազանճեանին վախճանումէն յետոյ, երբ նոր Պատրիարք մը ընտրելու բուականը մօտեցաւ, երկու առաջնակարգ թեկնածուներ նկատուեցան՝

Ա. — Ծահան Արք. Սվաճեան, Բ. — Մեսրոպ Արք. Սուրբաֆեան:

Այդ շրջանին, մենք պիտի խոստովանինք, որ կրօնական ըլլալէ աւելի վաճառականի յատկութիւններ ունեցող Ծահան Սվաճեանին տեղ, կը նախընտրէինք Մեսրոպ Սուրբաֆեանին ընտրութիւնը՝ իբր Պատրիարք: Նկատելով, որ Սուրբաֆեան շատ աւելի հայ կրօնականի վայել կեցուածք ունէր:

Ծատ զարմանալի երեւոյթ է, որ այդ օրերուն, թուրքերը կը կասկածէին Սուրբաֆեանին և անոր Պատրիարք ընտրուելուն կը հակառակէին: Եւ կամ՝ այդպէս կը ձեացնէին:

Մեսրոպ Սուրբաֆեան թուրքերուն այս կասկածները փարատելու համար, առաջնակարգ թուրք պետական ղեկավարներում այցելութեան գնաց, և անոնց հետ առանձին տեսակցութիւններ ունեցաւ:

Բնական է՝ սրբազանին թուրքերուն հետ ի՞նչ խօսած ըլլալը չենք կրնար գիտնալ:

Բայց միջոց մը ետք-տեսանք, թէ թուրքերը իր մասին թզուկին փոխած են:

Եւ ի վերջոյ անոնք՝ Ս. Սուրբաֆեանին Պատրիարք ընտրուելուն համաձայնութիւն յայտնեցին:

Կ'ուզենք, որ սա պարագան եւս յստակ ըլլայ, թէ՛ առանց թուրքերուն հաւանութեան, հայ կրօնական մը Պոլսոյ Պատրիարք չի կրնար ընտրուիլ: Եւ, իբր թէ, Պատրիարքին ընտրութիւնը ազատ կ'ըլլայ, միևնչոյեւ, անոր ընտրութիւնը ձեակերպութիւն մըն է: Իսկ իրականութիւնը այն՝ որ Պոլսոյ Պատրիարքը թուրքերուն կողմէ կը մշանակուի:

Եւ առուես թուրքերը թ'վ գիտէ, Սուրբաֆեանին մէջ ի՞նչ «յատկութիւններ» տեսան, որ ընդունեցին անոր Պատրիարք ընտրուիլը:

* * *

Աթոռը, իշխանութիւնը, մարդկային շատ մը տկարութիւնները մէջտեղ հանելու տեսակետով՝ իսկական փորձաքար մըն է:

Անձ կայ, որ աթոռին և իշխանութեան վայել է:

Եւ անձ ալ կայ, այս «աթոռ»ը, իշխանութիւնը չի մարսեր, հիւանդ կ'ըլլայ: Աթոռի, իշխանութեան հիւանդութիւն է ասոր անունը:

Սուբաֆեանին պատրիարք դառնալէ ետք, գաւազանը ձեռքը նկարները տեսանք: Նկատեցինք, թէ անոր նայուածքը փոխուած է:

Մեծամարտեան, չարութեան, անեյի ճիշդ՝ ցաւագարութեան նշոյններ կային անոր նայուածքին մէջ:

Եւ միջոց մը ետք, իրականութիւնները մէջտեղ եղան:

Եւ Մեսրոպ Սուբաֆեան, Պատմութեամ մէջ ոչ մէկ հայ Պատրիարքին չըրածը ըրաւ:

22-5-1999 թ.ին, իր շքախումբով, 1453-ին Պոլիսը գրաւած Ֆաթիհ Սուլթան Սեհմետին դաճարանը (Խաե)ն այցելեց և հոն աղօթեց, և Ֆաթիհին շնորհակարտութիւն յայտնեց. Պոլսոյ Պատրիարքութիւնը հիմնած լլբաբուն համար:

Այս՝ Մեսրոպ Սուբաֆեանին առաջին քալերէն մէկն էր՝ դէպի բրջասիրութիւն, անեյի ճիշդ՝ դէպի արտառոցութիւն:

Այս թուականէն յետոյ, մէկը միտին ետեւէն շարունակուեցան՝ անոր անմիտ և թրջալայել արարքները:

27 Հոկտեմբեր 1999-ի ողբերգութեան նախընթած օրերն էին: Համայն հայութիւնը պատրաստութեան մէջ էր՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան համար:

Եւ այդ օրերուն, Սուբաֆեան, Ներսէս Արքեպս. Պաղատալեանին հետ, միասին դիմում կը կատարեն Հայաստանի կրօնական Գործերու նախարարին, թէ՛ Հայաստանի կառավարութիւնը կը միջամտէ կաթողիկոսական ընտրութիւններուն: Եւ զանգատ կը յայտնեն ըսելով, որ կարգ մը պետական անձնատրութիւններ՝ կ'աշխատին Գարեգին Ներսիսեանին և Ա. Հ. Կաթողիկոս ընտրել:

Ասկէ բացի՝ Մեսրոպ Սուբաֆեան, Մեծի Ցանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի ներկայութեան կը սպառնայ ըսելով, որ եթէ Գարեգին Ներսիսեան Կաթողիկոս ընտրուի, ինք պիտի չճանչնայ այս ընտրութիւնը, և իբր Պոլսոյ Պատրիարք՝ իր անկախութիւնը պիտի հռչակէ և պիտի բաժնուի էջմիածինէն:

Այս տօնը շօթական սպառնալիքներուն հետեւող օրը, Գարեգին Ներսիսեան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս կ'ընտրուի: Բայց, նոյն ժամերուն, «27 Հոկտեմբեր 1999»ի ողբերգութիւնը կը կատարուի:

Մեսրոպ Սուբաֆեան կը շշմի և կ'ընկճուի այս ցաւալի դէպքերուն ազդեցութեամբ: Եւ այս հոգեվիճակով Պոլիս կը վերադառնայ:

Բայց հայուն թշնամիները տեղեակ են անոր կատարած սպառնալիքներուն...:

Զանի մը շաբաթներ վերջ, Հայաստանի մօտ ամերիկեան դեսպանը Պոլիս՝ Պատրիարքարան կ'այցելէ, և Պատրիարքին հետ առանձին խօսակցութիւն մը կ'ունենայ:

Այս այցելութենէն յետոյ, Սրբազանը Երեւանի մէջ իր կատարած սպառնալիքները գործադրել կը սկսի:

Առանց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին գիտակցութեան Վատիկան կ'երթայ, և Պապը Պոլիս կը հրաւիրէ:

Եւ 2000-ի ամրան էջմիածնի մէջ կայացած եկեղեցական ժողովին չ'երթար՝ դէպի Կեսարիա իր կատարելիք ուխտագնացութիւնը պատրուակելով:

Ցետոյ, ըննադատել կը սկսի, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին իր իրաւասութեան սահմաններուն մէջ առած որոշումները:

Կը քննադատէ Կաթողիկոսին հայկական կառավարութեան հետ ստորագ-

րած գործակցութեան համաձայնութիւնը:

Կը ընճադատէ Կաթողիկոսին իր աշխատակազմին մէջ կատարած փոփոխութիւնները:

Մինչ այդ, Ամերիկայի խորհրդարանին մէջ, հայկական ցեղասպանութեան ընդունուելու հարցը մէջտեղ կ'ելլէ: Եւ այդ օրերուն, Մեսրոպ Սուրաֆեա-

նին Ամերիկեան խորհրդարանին մէջ հայկական ցեղասպանութեան ընդունման բանաձեւին արգելք ըլլալու նպատակով կատարած անարդ դիմումները, իր թըրքամոլութեան և կամ, աւելի ճիշդ՝ իր հոգեկան այլասերոամի անհերքելի ապացոյցներն են:

Թուրքիոյ մէջ Սուրաֆեան, իբր կրօնական, փոխանակ հեռու կենայլու այս քաղաքական հարցերէն, եռանդուն պաշտպան կը ներկայանայ թրջական տեսակետին, և կը պախարակէ հայկական ցեղասպանութեան հարցին մէջ օտար պետութիւններուն հալանպատս միջամտութիւնը:

Եւ այդ թուականէն ետք, ան, իր իսկապէս թրջահանոյ կեցուածքով կ'աշխատի ապացուցանել, որ ինչ կը գերազանցէ թուրքը:

Այլ ամէն օր, թրջական թերթերուն մէջ կը հրատարակուին, Պատրիարքին շարան-շարան նկարները՝ թուրք պետական երեւելիներուն հետ: Կա՛մ Պատրիարքը կ'այցեի թուրք պետական անձնատրուութիւններուն, կա՛մ թուրքերը կ'այցեին Պատրիարքարան:

Եւ բնական է, որ թրջական թերթերը, Սուրաֆեանը իրենց գրութիւններով «երկինքին եօթներորդ լարկը» կը բարձրացնեն, փայլուն գովասանքներով զինք ունեցուցած:

Բայց, այս թոհուրոհին մէջ, ամենէն զանշտականը և նոյն ստեղծ ամենէն ցաւալի երեւոյթը՝ Մեսրոպ Սրբազանին թուրք պետական և քաղաքական իր երեւելի բարեկամներուն համար տարջած երկու հարիւր հոգինոց "IFTAR" ի ճաշկերոյթն է, որուն մասին 18-12-2000 թուակիր Պոլսոյ «Մարմարա» թերթին մէջ տապէս գրուած է՝

«ՅԱՅՏԵՆԵՔ, ՈՐ ՇԱՐԱԹ ԵՒ ԿՐԱԿԻ, ՀԵՌԱՅԵՍՐԼԻ ԳՐԵԹԷ ԲՈԼՈՐ ԿԱՅԱՆՆԵՐՆ ՈՒ ԹԵՐԹԵՐԸ ՍԵԾԱՇՈՒՆԴ ԿԵՐՊՈՎ ԱՐՇԱԳԱՆԳ ՀԱՆԴԻՍԱՅԱՆ ԱՅՍ ՃԱՇԿԵՐՈՅԹԻՆ»:

* * *

Թերեւս մտածէք, թէ Պատրիարքին այս ջրած շողոքորթութիւնները, ունեցած տիրահանոյ ընթացքը թուրքերուն հանդէպ՝ իր համայնքին, պոլսահայութեան օգտին համար է:

Այո, այս մէկը, տեսակետով մը, ճիշդ կրնայ ըլլալ. բայց պայմանաւ, որ այս պատրիարքը միայն իր համայնքին հոգերով զբաղէր և չխառնուէր և չմիջամըտէր Հայաստանի և Սփիւռքի հայութեան պահանջատիրական պայքարին, և չունենար հայ ազգին իրատուները ուրացող ընթացք, ի նպատակ թուրքերուն:

Այս մասին, 7 Սեպտեմբեր 1999-ին, «ՆԱՅԻՐԻ»-ի մէջ տապէս արտայայտուած էինք՝ 27 Հոկտեմբեր 1999-ի ողբերգութեան նախընթաց օրերուն:

«Նայեցէք Սրբազան՝ դուք և ձեր մանկրակիկները ինչ որ կ'ուզէք ջրէք Պոլսոյ մէջ: Որչափ որ կրնաք քառակ ծոնցէք, շողոքորթութիւն ըրէք Պոլսոյ մէջ, թուրքերուն: Բայց, Պոլսոյ մէջ մնացէք, Պոլսէն դուրս մի ելլէք: Ոտք մի կոխէք երբեք Սուրբ Էջմիածին, և Ձեր թրջասիրութեամբ՝ մի աղստուէք այս սուրբ վայրը:

Բայց այս հոգեւորականին թրջասիրութեամբ ապականած հոգին և մարմինը, կոխեցին Էջմիածնի Սուրբ հողը:

Եւ Սուրբաֆեան Հայաստանի մէջ այն օրերուն, հայկական կառավարութեան դէմ կատարած իր անվայել ամբաստանութիւններով, 27 Հոկտեմբեր 1999-ի չարագուշակ «մունետիկ»ը եղաւ:

Բայց ինք, հակառակ կաշտարուած ողբերգութեան ցաւալի հետեւանքներուն, իր մէջ որեւէ խղճի իրայթ չունեցաւ, և Պոլիս վերադառնալէ յետոյ ինքնագիտակցութեան չեկաւ, և շարունակեց ազգավնաս գործունեութիւնը Էջմիածնի և Հայ Դատի դէմ:

Բայց վերջերս, Սուրբաֆեանին կատարած մէկ ուրիշ հայավնաս գործունեութեան ալ տեղեակ եղանք: Եւ ան, այս անգամ, իրեն գործակից ունի, դժբախտաբար, Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի առաջնորդ Խաժակ Պարսամեանը:

Բողորին Ծանօթ է, որ տարիներէ ի վեր Հայաստանեայց Եկեղեցին, Հայաստանը և Սփիւռքը, միասնաբար կը պատրաստուին տօնելու 1700-ամեակը Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօն ընդունման, լքլաբով առաջինը աշխարհի մէջ՝ որ կատարուեցաւ 301 թ.ին:

Այս տօնակատարութեան նպատակն է նաեւ, հայութեան մէջ խորացնել և ամրապնդել հայկական միասնութեան ոգին:

Եւ այս հեռանկարով Սփիւռքի հայութիւնը կը հրաւիրեն, որ այցելեն Հայաստան և Ս. Էջմիածին:

Բայց Պոլսոյ Պատրիարքը, կարծես խափանելու համար 1700-ամեակի համազգային նշման աշխատանքները և ձեռով մը արգելափակելու համար Սփիւռքի հայութեան դէպի Հայաստան աջգերութիւնը, ինքն ալ իր կողմէ, նոյն թուականներուն, թրջական "Pacha-Tours" ընկերութեան միջոցաւ, ամերիկահայերուն համար դէպի Թուրքիա նամբորդութիւն մը կը կազմակերպէ:

Բայց շատ աղուեսօրէն և շատ փայլուն, բայց խաբուսիկ խօսքերով:

Նայեցէք թրջական "Pacha-Tours" ընկերութեան այս նամբորդութեան տուած անունը.

"In The Footsteps Of St. Gregory The Illuminator" (Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչին ոտքի հետքերով) From Caesarea To Eichtmiadzin 4 to 18 June 2001. (Կեսարիայէն դէպի Էջմիածին, 4 Յունիսէն մինչեւ 18 Յունիս 2001):

Մտերու և Խաժակ սրբազանները իրենց Pacha-Tours-ի հետ գործակցութեամբ կազմակերպած այս շրջապտոյտը, «Սրբ. Գրիգոր Լուսաւորիչին ոտքի հետքերով Կեսարիայէն դէպի Էջմիածին» անուանած են պարզապէս հաւատացեալ հայ ժողովուրդը հրապուրելու համար:

Որովհետեւ, ոչ Կեսարիոյ մէջ և ոչ ալ թուրքերուն գրաւած Արեւմտեան Հայաստանի հողերուն վրայ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչէն ոչ մէկ հետք չէ մնացած այսօր:

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչէն մնացած հետքերը կը գտնուին միայն այսօրուան Հայաստանի հողերուն վրայ: Խոր վիրապէն սկսեալ հայկական միւս պատմական թղթ յուշարձանները Հայաստանի մէջ են:

Թուրքերուն գրաւած հայկական հողերուն վրայ ոչ միայն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչէն հետք չէ մնացած, այլ տասը հազարէ անոյի հայկական